

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI

AYT

Nazım Biçimleri

ORDU-ÖDM

NAZIM BİÇİMLERİ

HALK ŞİİRİ NAZIM BİÇİMLERİ

- **Anonim Halk Şiiri**
(Mâni, Türkü, Ninni)
- **Âşık Tarzı Halk Şiiri**
Koşma, Semai,
Varsağı, Destan
- **Aruz Ölçüsüyle
Yazılan Halk Şiiri**
Divan, Kalenderi,
Selis, Satranç,
Vezniâhar

DİVAN ŞİİRİ NAZIM BİÇİMLERİ

- **Beyitlerle Kurulanlar:**
Gazel, Kaside,
Mesnevi, Kıt'a,
Müstezat
- **Bentlerle Kurulanlar:**
Tuyuğ, Rubai,
Murabba, Şarkı,
Muhammes,
Terkibibent, Terciibent

BATI ETKİSİNDEKİ ŞİİR (MODERN ŞİİR) NAZIM BİÇİMLERİ

- Serbest nazım
- Sone
- Terza Rima
- Triyole
- Balat

HALK ŞİİRİ NAZIM BIÇİİMLERİ

Anonim Halk Şiiri Nazım Biçimleri

- Mâni
- Türkü
- Ninni

Âşık Tarzı Halk Şiiri Nazım Biçimleri

- Koşma
- Semai
- Varsağı
- Destan

Aruz Ölçüsüyle Yazılan Halk Şiiri Nazım Biçimleri

- Divan
- Kalenderi
- Selis
- Satranç
- Vezniâhar

MÂNİ

- Halk şiirinin en küçük nazım biçimidir.
- Anonim halk şiiri nazım biçimidir.
- Tek dördlüktür. Mısra sayısı 5, 6, 7... 15'ten oluşan mâniler de vardır.
- Hece ölçüsünün genelde 7'li kalıbıyla söylenir.
- Tam, kesik (cinaslı), yedekli (artık), karşı-beri, deyiş mânî gibi çeşitleri vardır.
- Aşk, ayrılık, ölüm, doğa, kahramanlık, kırgınlık gibi temaları işler.

NİNNİ

- Çocukların uyuması için söylenen şiirlerdir.
- Söyleyeni belli olmayan ezgili şiirlerdir.

MÂNİ

Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı

NİNNİ

Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı nenni

TÜRKÜ

- Anonim halk şiiri nazım biçimidir. Ancak söyleyeni belli, âşık tarzı halk şiirine dâhil ettiğimiz türküler de vardır.
- Ezgilerine göre usullü ve usulsüz olarak ikiye ayrılır.
- Genellikle 7'li, 8'li, 11'li hece kalıplarıyla oluşur.
- Bent adı verilen asıl bölüm ve kavuştak adı verilen tekrar (nakarat) bölümünden oluşur.

TÜRKÜ

Çarşamba'yı sel aldı
Bir yâr sevdim el aldı
Keşke sevmez olaydım
Elim koynumda kaldı

Oy neyimiş neyimiş
Kaderim böyle imiş
Gizli sevda çekmesi
Ateşten gömlek imiş

Çarşamba yollarında
Kelepçe kollarımda
Allah canımı alsın
O yârin kollarında

Oy neyimiş neyimiş
Kaderim böyle imiş
Gizli sevda çekmesi
Ateşten gömlek imiş

YALAN DÜNYA

Hep sen mi ağladın, hep sen mi yandın?
Ben de gülemedim; yalan dünyada
Sen beni gönlümce mutlu mu sandın?
Ömrümü boş yere çalan dünyada

Ah, yalan dünyada, yalan dünyada
Yalandan yüzüme gülen dünyada

Sen ağladın, canım, ben ise yandım
Dünyayı gönlümce olacak sandım
Boş yere aldandım, boşuna kandım
İrenge gözümde solan dünyada

Ah, yalan dünyada, yalan dünyada
Yalandan yüzüme gülen dünyada

Bilirim sevdiğim, kusurun yoktu
Sana karşı benim gayet de çoktu
Felek bulut oldu, üstüme yağdı
Yaşları gözüme dolan dünyada

Ah, yalan dünyada, yalan dünyada
Yalandan yüzüme gülen dünyada

Neşet Ertaş

KOŞMA

- Âşık tarzı Türk şiirinin en yaygın nazım biçimidir.
- 11'li hece ölçüsü ile oluşturulur.
- Dörtlük sayısı 3-5/7 arasındadır.
- Şair son dörtlükte mahlasını kullanır. Buna tapşırma denir.
- Koşmalar konularına göre: güzelleme, koçaklama, taşlama ve ağıt olarak dörde ayrılır.

KOŞMA

Ala gözlüm, ben bu elden gidersem
Zülfü perişânım kal melil melil
Kerem et aklından çıkarma beni
Ağla gözyaşını sil melil melil

Yeğîn ey sevdiğim sen seni gözet
Karayı bağla da beyazı çöz at
Doldur ve bâdeyi bir daha uzat
Ayrılık şerbetin ver melil melil

Elvan çiçeklerden sokma başına
Kudret kalemini çekme kaşına
Beni unutursan doyma yaşına
Gez benim aşkımla yâr melil melil

Karac'oğlan der ki ölüp ölünce
Ben de güzel sevdim kendi halımca
Varıp gurbet ile vâsıl olunca
Dostlardan haberim al melil melil

SEMAİ

- 8'li hece ölçüsüyle oluşturulur.
- Konu olarak koşmanın güzellemesine benzer.
- Dörtlük sayısı 3-5 arasındadır.
- Sevgi, doğa, aşk, güzellik temaları özel bir ezgiyle işlenir.

SEMAİ

Gönül gurbet ele varma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez

Yöğrүktür bizim atımız
Yardan atlattı zatımız
Gurbet ilde kıymatımız
Ya bilinir ya bilinmez

Bahçenizde nar ağacı
Kimi tatlı kimi acı
Gönüldeki dert ilacı
Ya bulunur ya bulunmaz

...

VARSAĞI

- Semai ile benzer şekilsel özellikler taşır.
- İlk dizesinde bre, behey, hey gibi kahramanlık belirten ünlemlerin kullanılması yönüyle semaiden ayrılır.
- Varsak Türklerine ait bir nazım biçimidir.

VARSAĞI

Behey ala gözlü dilber
Vaktin geçer demedim mi
Gözlerin olmuş harami
Beller keser demedim mi

Bak şu kaşa bak şu göze
Ciğer kebab oldu köze
Yakasız gömlekler bize
Felek biçer demedim mi

...

Karac'oğlan cömerdile
Benim işim yok nâmerdle
Kahpe felek bin fendile
Gönlüm alır demedim mi

DESTAN

- Halk şiirinin en uzun nazım şeklidir.
- Konu olarak da yiğitlik, kahramanlık işlenir.

DESTAN

İbtidâ Bağdat'a sefer olanda
Atladı hendeği geçti Genç Osman
Vuruldu sancaktar kaptı sancağı
İletti bedene dikti Genç Osman

Eğerleyin kır atımın ikisin
Fethedeyim düşmanların hepisin
Sabah namazında Bağdat kapısın
Allah Allah deyip açtı Genç Osman

Sultan Murat eydür gelsin göreyim
Nice kahramandır ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tuğ vereyim
Kılıcından al kan saçtı Genç Osman

Kul Mustafa karakolda gezerken
Gülle kurşun yağmur gibi yağarken
Yıkılası Bağdat seni döğerken
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

Kayıkçı Kul Mustafa

ARUZLA YAZILAN HALK ŞİİRİ NAZIM BİÇİMİ

SATRANÇ

- Musammat gazel biçimiyle düzenlenir. Özel bir beste ile söylenir.
- Her dize iki eşit parçaya bölünür ve iç uyak bulunur.

SATRANÇ

Medhine meddâh olalım hüsrev-i hûban güzele
Vasfına sözler bulalım dinleye yârân güzele

Benzeyemez hûr-u melek hizmetine çektik emek
Dişleri zer şâne gerek zülfü perişân güzele

Dayanamam nazlarına tûti gibi sözlerine
Çekme seza gözlerine kuhl-i Sıfâhan güzele

Söyleme efsâne gibi bakması bigâne gibi
Şem'ine pervâne gibi yan güzele yan güzele

DİVAN ŞİİRİ NAZIM BİÇİMLERİ

Beyitlerle Kurulanlar

- Gazel
- Kaside
- Mesnevi
- Kıt'a
- Müstezat

Bentlerle Kurulanlar

- Tuyuğ
- Rubai
- Murabba
- Şarkı
- Muhammes
- Terkibibent
- Terciibent

GAZEL

- Aşk, güzellik, kadın temaları işlenir.
- Beyit sayısı 5-15 arasındadır.
- aa/ ba/ ca/ da şeklinde uyaklanır.
- İlk beyitine **matla**, son beyitine **makta** denir.
- En güzel beyitine **beyt'ül gazel** denir.
- Şairin adının geçtiği beyite **mahlas beyiti** denir.
- Beyitleri arasında konu bütünlüğü olan gazellere **yek âhenk gazel** adı verilir.
- Bir gazelin bütün beyitleri her bakımdan aynı etkileyicilikte söylenilmişse bu tür gazeller de **yek âvâz gazel** denir.
- Gazeller işledikleri konuya göre isim alırlar. Aşkla ilgili konuların işlendiği gazellere **âşıkane gazel**, dünyaya ve hayata aldırış etmeme, yaşamaktan zevk alma vb. konulardan söz eden gazellere **rindâne gazel**, sevgilinin güzelliğinden bahseden gazellere **şûhâne gazel**, hayat dersi veren, öğretici, veciz söyleyişli gazellere de **hikemî gazel** denir.

KASİDE

- Din ve devlet büyüklerini övmek ya da yermek için yazılan şiirlerdir.
- Beyit sayısı 33-99 arasındadır.
- İlk beyitine **matla**, son beyitine **makta** denir.
- En güzel beyitine **beyt'ül kasid** denir.
- Şairin adının geçtiği beyite **taç beyit** denir.
- Nesib (Teşbib), Girizgâh, Methiye, Tegazzül, Fahriye ve Dua bölümlerinden oluşur.

SU KASİDESİ

Saçma ey göz eşkden gönlümdeki odlare su
Kim bu denlü dutuşan odlare kılmaz çâre su

Âb-gündur günbed-i devvâr rengi bilmezem
Yâ muhît olmış gözümünden günbed-i devvâre su

Zevk-i tîgünden aceb yoh olsa gönlüm çâk çâk
Kim mürûr ile bıragur rahneler dîvâre su

Vehm ilen söyler dil-i mecrûh peykânun sözün
İhtiyât ilen içer her kimde olsa yâre su

Suya versün bağbân gülzârı zahmet çekmesün
Bir gül açılmaz yüzün tek virse min gülzâre su.

...

Fuzûlî

MESNEVİ

- Her beyiti kendi içinde uyaklanan ve beyit sayısı sınırsız olan nazım biçimidir.
- Aruzun kısa kalıplarıyla aşk, din, tasavvuf, ahlak gibi konularda yazılır.
- Kişi, zaman, mekân, olay gibi unsurları taşır.
- Beş mesneviden oluşan eserlere **hamse** denir.

MESNEVİ

...

Râh u revîşi müdâm gamze
Baştan ayağa tamâm gamze

Ayruksıca şekl ü hoşca peyker
Yahşısca sanem güzelce dilber

Âlem ser-i mûyınun tufeyli
Mahbûbe-i âlem adı Leylî

Kays anı görüp helâk oldu
Bin şevk ile derdnâk oldu

Ol nâdire hem ki Kaysı gördü
Bin sevk bulup özin yitürdü

...

Fuzûlî

ŞARKI

- Bestelenmek için yazılmış, divan şiirine Türklerin dâhil ettiği nazım biçimidir.
- Bent sayısı 3-5 arasındadır.
- Şarkının üçüncü dizesine **miyân** denir.
- Her bendin son dizesi tekrarlanır buna da **nakarât** denir.

ŞARKI

Sevdiğim cânım yolunda hâke yeksân olduğum
İyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum
Ey benim aşkında bülbül gibi nâlân olduğum
İyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

Cümle yârân sana uşşâk olduğun bilmez misin
Cümlenin tâkatları tâk olduğun bilmez misin
Şimdi âlem sana müştâk olduğun bilmez misin
İyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

Gâhi Feyzâbâd'a doğru azmedip eyle safâ
Âsafâbâd'a gelip gâhî salın ey mehlikâ
Gel hele gör sahn-ı Sa'dâbâd'a hiç olmaz behâ
İyddir çık nâz ile seyrâna kurbân olduğum

...

Nedim

TUYUĞ

- Halk edebiyatındaki mâninin karşılığıdır.
- Tek dörtlükten oluşur ve Türkler tarafından divan şiirine kazandırılmıştır.

TUYUĞ

Dilberün işi itâb u nâz olur
Çeşmi câdû gamzesi gammâz olur
Ey gönül sabr it tahammül kıl ana
Yâre irişmek işi az az olur
Kadı Burhaneddin

RUBAİ

Esrârını dil zamân zamân söyler imiş
Hengâme-i gamda dâstan söyler imiş
Aşk ehli olup da mihnet-i hicrâna
Ben sabr iderin diyen yalan söyler imiş
Azmîzâde Hâletî

RUBAİ

- Rubailerde aşk, şarap, dünyanın türlü nimetlerinden yararlanma, hayatın anlamı, hayat felsefesi, tasavvuf ve ölüm gibi konular işlenir.
- Rubai diğer divan şiiri nazım şekillerinden farklı olarak aruz vezninin belirli kalıplarıyla yazılır.
- Genelde mahlas kullanılmayan şiirlerdir.
- aaxa ya da aaaa şeklinde uyak düzeni vardır.

TERKİBİBENT

- Terkibibent, 7-12 bent arasında oluşmuş bir nazım şeklidir. Her bent 5 ile 10 arasında beyitten oluşur. Bentlerin kafiye düzeni gazel ve kasideninki gibidir. Her bentin sonunda "vasıta beyti" adı verilen bir beyit bulunur. Vasıta beyti her hanenin sonunda değişir. Eğer değişmiyorsa terciibent olur.

TERKİBİBENT

Pek rengine aldanma felek eski felekdir
Zîrâ feleğin meşreb-i nâsâzı dönekdir

Ya bister-i kemhâda ya vîrânede can ver
Çün bây ü gedâ hâke berâber girecekdir

Allah'a sığın şahs-ı halîmin gazabından
Zirâ yumuşak huylu atın çiftesi pekdir

Yaktı nice cânlar o nezâketle tebessüm
Şîrin dahi kasd etmesi câna gülerekdir

Bed-asla necâbet mi verir hiç üniforma
Zer-dûz pâlân ursan eşek yine eşekdir

Bed-mâye olan anlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdemi temyîze mihekdir

Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdîr
Tekdîr ile uslanmayanın hakkı kötekdir

Nâdânlar eder sohbet-i nâdânla telezzüz
Dîvânelerin hemdemi dîvâne gerekdir

Afv ile mübeşşer midir ashâb-ı merâtib
Kânûn-ı cezâ âcize mi hâs demekdir

Milyonla çalan mesned-i izzette ser-efrâz
Birkaç kuruşu mürtekibin câyı kürekdir

İmân ile dîn akçedir erbâb-ı gînâda
Nâmûs u hamiyet sözü kaldı fukarâda

Ziya Paşa

BATI ETKİSİNDEKİ ŐİR (MODERN ŐİR)

- Serbest nazım
- Sone
- Terza Rima
- Triyole
- Balat

SERBEST NAZIM

- Herhangi bir ölçü ya da uyağa, belli kurallara bağlı olmayan şiidir. Ölçünün veya uyağın kullanılıp kullanılmaması, dizelerin uzunluğu ve kısalığı, şiirin belli bölümlere ayrılıp ayrılmaması şairin isteğine bağlıdır.

SONE

- İki dört dizeli ve iki üç dizeli bölüm olmak üzere 14 dizeden oluşan nazım biçimidir.

TERZA RİMA

- Üçer dizelik bentlerle kurulu nazım biçimidir. Bent sayısı sınırsızdır ancak tek mısra ile sona erer.

TRİYOLE

- On mısralı bir nazım biçimidir.
- İlk iki dizelik bir parçadan sonra dörder dizelik iki bent gelir.

BALAT

- Batı şiirinde efsanemsi, masalımsı, çoğu zaman acıklı, kimi zaman gülünç olayları, söylenti niteliğindeki eski hikâyeleri işleyen; 3 uzun 1 kısa bentten oluşan bir nazım biçimidir.